

**Seletuskiri haridus- ja teadusministri määruse
„Noorte valimisaktiivsuse toetamise ja koolidemokraatia võimestamise taotlusvooru
tingimused ja kord“ eelnõu juurde**

1. Sissejuhatus

Käesolev määrus kehtestatakse riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 alusel.

Noorte valimisaktiivsuse keskmeks on 2025. aastal kohalike omavalitsuste valimised ning võimalusel 2026. aastal riigikogu valimised. Valimisaktiivsuse tõstmiseks tulevikus on aga vajalik tegeleda valimisealiste ja mitte veel valimisealiste noortega paralleelselt, sh läbi koolidemokraatia ja kaasava koolikultuuri arendamise.

Formaalõppeasutusteks on käesoleva määruse alusel üldhariduskoolid, kutseõppeasutused ja ülikoolid. Mitteformaalõppeasutused on käesoleva määruse alusel huvikoolid ja noortekeskused või noortetoad, kuid mis võivad põhjendatult tegevusi ellu viia ka füüsilisest ruumist väljaspool. Tegevuste elluviimine peab toimuma formaal- ja/või mitteformaalõppeasutuses arendamaks praktilist koolidemokraatiat ja kaasavat koolikultuuri.

Mitteformaalõppe meetodid on käesoleva määruse alusel tegevuskesksed meetodid, mis aktiveerivad ja stimuleerivad noori ning toetavad noore isiksuslikku arengut ning, mis on suunava iseloomuga pakkudes noorele vaba tahte alusel eluks vajalikke oskusi ja teadmisi. Mitteformaalõppe meetodi rakendamise keskmeks on noor, kes on aktiivselt tegevuste korraldajate ja elluvijatena kaasatud.

Määruse eelnõu ja seletuskirja on koostanud Haridus- ja Teadusministeeriumi noorte- ja andepoliitika osakonna peasekspert (töötajaskond) Airi Park (tel 5333 5912; airi.park@hm.ee) ning õigus- ja personalipoliitika osakonna õigusnõunik Margit Kiin (tel 735 0199; margit.kiin@hm.ee). Eelnõu koostamisse on kaasatud noorte- ja andepoliitika osakonna juht ja eksperdid.

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb **12-st** paragrahvist.

Eelnõu § 1 sätestab määruse üldsätted.

Lõike 1 kohaselt kehtestatakse määrusega Haridus- ja Teadusministeeriumi taotlusvooru „Noorte valimisaktiivsuse toetamine ja koolidemokraatia võimestamine“ toetuse andmise, kasutamise ning tagasinõudmise ja -maksamise tingimused ja kord. Taotlusvoor on kooskõlas Noortevaldkonna arengukava 2021-2035 strateegilise eesmärgiga OSA: „Noorte õiguste kaitsmine riigis on järjepidev ning noorte aktiivne kodanikuosalus toetatud.“ Strateegilise eesmärgi täitmiseks luuakse eeldused noorte usalduse kasvuks ja seotuseks riigi suhtes, toetatakse noorte osalemist ja arvamuse ärakuulamist kõigil valitsemistasanditel ning võimestatakse noorte kodanikuaktiivsust.

Lõikes 2 sätestatakse, et määruuses reguleerimata küsimustele kohaldatakse haldusmenetluse seadust.

Lõike 3 kohaselt ei teki toetuse saamise õigust siis, kui toetuse andja ei ole toetatavateks tegevusteks eelarvelisi vahendeid ette näinud.

Eelnõu § 2 sätestab toetuse andmise eesmärgi ja toetuse kasutamise perioodi. Toetuse andmise eesmärk on noorte valimisaktiivsuse ja valimisteadlikkuse tõstmine praktilise koolidemokraatia ja kaasava koolikultuuri arendamise kaudu. 2025. aastal on toetavate tegevuste keskmeks kohalike omavalitsuste valimised ning 2026. aastal riigikogu valimised. Noorte vanus, kellele tegevused on suunatud, ei ole piiratud, kuid fookus tuleb seada noortele vanuses 15-19, et suurendada valimisteadlikkust ja -aktiivsust just valimisealiseks saanud või kohe saamas noorte seas.

2025. aastal toetatakse tegevusi, mis efektiivselt aitavad suurendada noorte teadlikkust ja valimisaktiivsust KOV volikogu valimistel, näiteks kandidaatide debattide ja simulatsioonide korraldamine, erinevad teavitustegevused, kohtumised kandidaatidega, valimisprogrammide analüüs noortest lähtuvalt, noorte pädevuste arendamine teadlikuks otsustamiseks jms. Tegevuste loetelu ei ole ammendav ning võivad erineda sellest, mida taotlejad soovivad ellu viia.

Toetuse kasutamise periood on alates toetuse eraldamise otsuse tegemisest kuni sama aasta 31. detsembrini. See tähendab, et toetatavad on need tegevused, mida hakatakse tegema või jätkatakse nende elluviimist alates sellest, kui toetuse eraldamise otsus allkirjastatakse. Varasemalt tehtud tegevusi ja nende kulutusi ei toetata. Toetusega võib katta selliste tegevuste kulutusi, mis on varasemalt alustatud, taotluses kajastatud, kuid kulutused tekivad pärast toetuse eraldamist.

Eelnõu § 3 sätestab nõuded toetuse taotlejale

Lõike 1 kohaselt võib taotlejaks olla noortega töötav vabaühendus või asutus. Taotlejaks ega partneriks ei ole füüsiline isik, erakond ega ametiühing. Vabaühendused on sihtasutused, mittetulundusühingud jm juriidilised isikud, kes töötavad noortega ning see tuleneb nende põhimäärusest või arengudokumentidest.

Lõike 2 kohaselt peab taotleja vastama järgmistele nõuetele:

- Taotleja majandusaasta aruanne on esitatud tähtajaks avalikku registrisse või on selle mitteesitamine mõjuvalt põhjendatud.
- Tal ei ole riiklikku maksuvõlga summas, mis ilma intressita on 100 eurot või sellest suurem, või on riikliku maksuvõla tasumine ajatatud. Kui asutusek on tekkinud ajutine raskus maksukohustuste tasumisel, siis on võimalik taotleda ajatamist, mis tähendab kohustuste tasumist osade kaupa. Toetuse andja loeb maksuvõla ajatamise puhul, et toetuse taotleja täidab temale pandud kohustusi.
- Ta on varem riigieelarvelistest või muudest Euroopa Liidu või välisvahenditest saadud ja tagasimaksmisele kuulunud summa tagasi maksnud või tasunud toetuse tagasimaksmise ajatamise käigus tekkinud tagasimaksed ettenähtud summas. Toetuse andja ei toeta neid taotlejaid, kellel on varasem võlg toetuse andja ees.
- Tema suhtes ei ole algatatud likvideerimismenetlust ega välja kuulutatud pankrotti või algatatud sundlõpetamist ja talle ei ole pankrotiseaduse kohaselt nimetatud ajutist pankrotihaldurit ning tal ei ole kehtivat äriregistrist kustutamise hoiatust;
- Taotleja on nõuetekohaselt täitnud ministeeriumiga varem sõlmitud riigieelarvelise toetuse lepingu või otsuse tingimusi.

Eelnõu § 4 sätestab nõuded taotlusele ning toetatavatele tegevustele.

Lõike 1 punkti 1 kohaselt esitatakse taotluses tegevuskava, sh kirjeldus, kuidas tegevused toetavad noorte seas valimisaktiivsuse ja –teadlikkuse kasvu ning kuidas on planeeritud mõõta tegevuste mõju. Nimetatud andmed ja kirjeldused on vajalikud toetuse eesmärgipärasuse hindamiseks ning hiljem tulemuste mõõtmiseks, et edaspidi saaks toetusmeedet võimalikult otstarbekamalt planeerida.

Lõike 1 punkti 2 kohaselt tuleb taotluses esitada tegevuste elluviimise kohad maakonna ning formaal- ja/või mitteformaalõppeasutuse ja selle tegevuskoha lõikes. Taotlejal tuleb näidata, millise piirkonna noortega on kavas tegeleda, et toetuste hindamisel oleks võimalik katta võimalikult palju piirkondi ja jõuda võimalikult paljude noorteni.

Lõike 1 punkti 3 järgi tuleb taotluses esitada kavandatud tegevustesse kaasatavate noorte arv maakondade kaupa ja vanusegruppide, 7-14 aastaste, 15-19 aastaste ja 20-26 aastaste lõikes. Taotluses tuleb esitada hinnanguline kaasatavate noorte arv. Tegevuste fookuses olevad noored vanuses 15-19 aastat on hõivatud koolikohustusega, seetõttu on noorte arv võimalik esitada küllaltki täpselt.

Lõike 1 punkti 4 kohaselt tuleb esitada tegevuste eelarve ümardatuna täisarvuni, mis vastab toetatavatele tegevustele ja mille kulud on põhjendatud ja mõistliku suurusega.

Lõikes 2 tuuakse esile, milliseid taotluseid ja tegevusi taotlusvoorst toetatakse.

Toetatavad on need tegevused, mille raames viiakse vooru eesmärgile vastavaid tegevusi läbi vähemalt kolmes maakonnas. Tegevuste puhul peab olema esile toodud kuidas kavatakse tõsta noorte seas valimisaktiivsust ja valimisteadlikkuse kasvu.

Tegevuste elluviimisel tuleb rakendada mitteformaalõppe meetodeid, et tagada mh võimalikult praktiline väljund noortele.

Toetatakse neid taotlusi, mille taotletav eelarve on vähemalt 25 000 eurot. See tähendab, et ka tegevuste maht peab vastama eelarvele.

Lõike 3 kohaselt on toetuse andjal õigus Taotluste menetlemise infosüsteemis (edaspidi taotluskeskkond) aadressil toetused.kul.ee küsida täpsustavaid andmeid taotleja ja taotluse kohta, mis ei sea taotlejale täiendavaid nõudmisi. Täpsustavate andmete küsimine võib osutuda vajalikuks taotluse hindamise seisukohalt.

Eelnõu § 5 reguleerib taotlusvooru eelarve ja taotlusvooru avamisega seotud küsimusi.

Lõikes 1 sätestatakse, et taotlusvooru eelarve kinnitab valdkonna eest vastutav minister Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala eelarve käskkirjaga.

Lõikes 2 nähakse ette, et taotlusvooru avamisest ning taotluste esitamise tähtajast teavitab toetuse andja oma veebilehel. Taotlusvooru avamise teade avaldatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehel, kus on ka vajalikud viited taotluskeskkonnale. Olenevalt taotluses esitatavate andmete mahukusest määrab toetuse andja toetuse esitamiseks piisava tähtaja.

Eelnõu § 6 reguleerib taotluse esitamise tingimusi ja taotluse menetlemise protsessi.

Lõikes 1 sätestatakse, et taotlejal tuleb taotlus esitada taotluskeskkonna kaudu taotlusvooru sulgemise tähtajaks. Kui taotluskeskkonna töös esineb tehniline viga, mis takistab taotluse tähtaegset esitamist, pikendatakse taotlemise tähtaega vea likvideerimisele kulunud päevade arvu võrra.

Lõikes 2 sätestatakse, et taotlusi menetleb valdkonna eest vastutava ministri moodustatud komisjon (edaspidi komisjon), mis tegutseb kinnitatud töökorra alusel. Taotlusi menetletakse taotluskeskkonnas.

Lõikes 3 öeldakse, et komisjoni liikmed avalikustab toetuse andja oma veebilehel.

Lõikes 4 sätestatakse, et komisjon kontrollib taotleja ja taotluse vastavust käesoleva määruse §-s 3 ja 4 sätestatud tingimustele ning §-s 7 sätestatud hindamiskriteeriumitele. Kui taotleja ei vasta käesoleva määruse §-le 3 ehk ei vasta taotlejale seatud nõuetele, jäetakse taotlus läbi vaatamata, teavitades sellest taotlejat taotluskeskkonna kaudu. Taotluse läbi vaatamata jätmine tähendab, et taotlust ei suunata edasi sisulisele kontrollimisele.

Lõikega 5 antakse komisjonile õigus kontrollida esitatud andmete vastavust tegelikkusele. Komisjonil on õigus nõuda taotlejalt täiendavaid selgitusi, taotluse täiendamist või muutmist, kui komisjoni hinnangul ei ole taotlus piisavalt selge või selles esinevad puudused.

Lõikes 6 sätestatakse, et taotleja peab esitama täiendavad selgitused, taotlust täiendama või muutama komisjoni määratud tähtaja jooksul. Komisjon määrab tähtaja olenevalt selgituse mahust. Kui taotleja nimetatud tähtaja jooksul täiendavaid selgitusi ei anna, taotlust ei täienda või ei muuda, jäetakse taotlus läbi vaatamata, teavitades sellest taotlejat taotluskeskkonna kaudu.

Eelnõu § 7 reguleerib taotluste hindamist ja hindamiskriteeriume.

Lõikes 1 sätestatakse, et nõuetele vastavaks tunnistatud taotleja taotlust hindab komisjon määruse lisas kirjeldatud kriteeriumite ja hindamisskaala alusel.

Lõikes 2 sätestatakse, et hindamispunktide alusel moodustatakse taotluste paremusjärjestus, alustades suurima punktisumma saanud taotlusest.

Lõikes 3 täpsustatakse, et komisjon teeb ministrile ettepaneku taotluse täielikuks või osaliseks rahuldamiseks või mitterahuldamiseks, võttes arvesse paremusjärjestust, määruhes sätestatud tingimusi ning ühtlasi ka eelarvelisi võimalusi.

Eelnõu § 8 reguleerib toetuse määramise ja taotluse rahuldamata jätmise korda

Lõikega 1 reguleeritakse, et toetuse andja teeb komisjoni protokollilise ettepaneku alusel 15 tööpäeva jooksul ühe alljärgnevatest otsusest:

- 1) eraldada toetus, kui taotleja ja taotlus vastavad käesolevas määruhes sätestatud tingimustele;
 - 2) mitte eraldada toetust, kui taotlus ei vasta käesolevas määruhes sätestatud tingimustele.
- Säte annab ministrile aluse haldusakti andmiseks.

Lõikes 2 öeldakse, et toetuse määramisel rahuldatakse taotlus täielikult või osaliselt, võttes arvesse komisjoni hinnangut, taotluste paremusjärjestust ning eelarvelisi võimalusi. Toetuse suurus ümardatakse euro täpsusega. Toetus võidakse rahuldada osaliselt juhul, kui mõned planeeritavad tegevused ei vasta määruhes eesmärgile. Selliseid tegevusi ei rahastata ning need tegevused eemaldatakse tegevuste loetelust.

Toetuste eraldamise järgselt on kõikide toetuse saajatega soov ühise laua taga kohtuda, et jagada ülevaadet planeeritud tegevustest ja toimumiskohtadest. Pärast ülevaate saamist, kui selgub, et mitu taotlejat soovivad tegevusi ellu viia samas toimumiskohas, võivad toetuse saajad otsustada toimumiskohta muuta ning sellest tuleb teavitada toetuse andjat taotluskeskkonna kaudu.

Lõikes 3 sätestatakse millistel juhtudel taotlus jäetakse rahuldamata ja toetust ei määrata.

Lõike 3 punktis 1 sätestatakse, et toetust ei määrata, kui taotleja on toetuse saajalt saanud toetust samadeks tegevusteks ning punktis 2, et toetust ei määrata kui taotluses kirjeldatud tegevused ei vasta määruhes eesmärgile. Toetust ei määrata juhul, kui ka osalist toetust ei ole võimalik anda selle tõttu, et kirjeldatud tegevused ei lähe määruhes eesmärgiga kokku.

Lõike 3 punktiga 3 reguleeritakse, et kui taotlus saab hindamisel punktide arvu, mis paremusjärjestuses on kohal, kus toetuse andja eelarvelised võimalused on ammendunud, toetust ei määrata.

Lõike 3 punktis 4 sätestatakse, ettaotlus jäetakse rahuldamata juhul, kui taotlus saab hindamisel ühes kriteeriumis 0 punkti ja/või kogu taotlus kokku vähem kui 35 punkti.

Lõikega 4 sätestatakse, et toetus eraldatakse ministri käskkirjaga. Käskkirjas määratakse toetuse saaja, toetuse summa, toetuse väljamakse tegemise ja aruandluse esitamise tähtaeg.

Lõikes 5 sätestatakse, et toetuse andja maksab toetuse saajale toetuse välja taotluses märgitud pangakontole 15 tööpäeva jooksul arvates taotluse rahuldamise otsuse tegemisest.

Eelnõu § 9 reguleerib toetuse saaja õigused ja kohustused.

Lõikes 1 sätestatakse, et toetuse saajal on õigus:

- 1) kasutada toetust käesolevas määruses sätestatud tingimustel ja korras;
- 2) muuta tegevuste eelarvera mahtu kuni 20% võrra tingimusel, et ei muutu tegevuste eesmärk ja fookus ning taotluse kogueelarve ei suurene.

Lõikega 2 sätestatakse, et toetuse saaja on kohustatud:

- 1) viivitamatult teatama toetuse andjale asjaoludest, mis takistavad lubatud tegevusi täitmast, taotluse või selle lisa(de) muutmise vajalikkusest ning tegevuste elluviimisel esinevatest muudest probleemidest. Selline teavitus võimaldab eelarvet planeerida tõhusamalt ning vältida hilisemaid tagasinõudeid.
- 2) teavitama toetuse andjat maakondade ja formaalõppeasutuste muudatustest;
- 3) vastama tegevuste kohta esitatud küsimustele viie tööpäeva jooksul;
- 4) võimaldama tegevuste seiret ja tegevuste külastamist vastavalt toetuse andjaga kokkulepitud ajale;
- 5) viima tegevused ellu hiljemalt toetuse saamise aasta 31. detsembriks;
- 6) võimaldama toetuse andjal kontrollida aruannete õigsust, toetuse saamise tingimuseks olevate asjaolude paikapidavust, tegevuste vastavust käesolevatele tingimustele ja korrale ning toetuse kasutamise sihipärasust;
- 7) peab toetuse kasutamise kohta arvestust vastavalt raamatupidamise seadusest tulenevatele nõuetele ning eristab käesoleva toetusega seotud kulud muust raamatupidamisest;
- 8) esitama toetuse andja nõudmisel toetuse arvelt kulutuste tegemist tõendavate algdokumentide koopiaid viie tööpäeva jooksul vastavasisulise taotluse saamisest;
- 9) kandma kasutamata toetuse kümne tööpäeva jooksul pärast lõpparuande kinnitamist toetuse andja arveldusarvele;
- 10) nimetama teavituses tegevuste, sh soetatud vahendite, toetajana toetuse andjat;

Eelnõu § 10 sätestab toetuse aruande esitamise korra

Lõikes 1 sätestatakse, et toetuse saaja esitab taotluskeskkonna kaudu toetuse kasutamise aruande 15 kalendripäeva jooksul arvates tegevuste lõppemisest. Kõige hilisem aruande esitamise kuupäev on 15. jaanuar, kuna tegevused peavad olema lõppenud hiljemalt 31. detsembril.

Lõikes 2 sätestatakse, millised andmed tuleb toetuse saaja aruandes esitada.

Lõikes 2 punkti 1 kohaselt tuleb esitada planeeritud ja ellu viidud tegevuste ülevaade, sh kohad maakondade ning formaalõppe asutuste ja toimumiskohtade lõikes. Aruandes näidatakse millised taotluses planeeritud tegevused ellu viidi piirkondade lõikes.

Lõike 2 punktis 2 öeldakse, et aruandes esitatakse taotleja hinnang eesmärkide saavutamise ja mõjule. Nimetatud andmed annavad toetuse andjale võimaluse hinnata taotlusvooru otstarbekust ning sisendit järgmiste taotlusvoorude planeerimiseks.

Lõike 2 punkti 3 kohaselt tuleb aruandes esitada tegevustes osalenud noorte arv maakonna kaupa ja vanusegruppide, 7-14, 15-19 ja 20-26 lõikes.

Lõike 2 punktiga 5 sätestatakse, et aruandes esitatakse tegevuste tegelikud kulud ümardatult täisarvuni.

Eelnõu § 11 sätestab toetuse tagasinõudmine tingimused

Lõikega 1 sätestatakse, et toetuse andjal on õigus välja makstud toetus osaliselt või täielikult tagasi nõuda juhul kui:

- 1) toetuse saaja ei täida toetuse taotluses esitatud eesmärke;
- 2) toetuse saaja eksib käesolevas määruses sätestatud tingimuste vastu;
- 3) aruanne ei ole esitatud tähtajaks.

Lõikes 2 öeldakse, et toetuse tagasinõudmise otsust ei tehta, kui toetuse saaja tagastab toetuse jäägi pärast aruande kinnitamist vabatahtlikult, puudus kõrvaldatakse tagasinõutav summa on alla 10 euro või kohustus või nõue täidetakse.

Lõikega 3 reguleeritakse, et toetuse saaja peab maksma toetuse tagasinõudmise otsuses nimetatud toetuse tagasi 60 kalendripäeva jooksul otsuse kehtima hakkamise päevast arvates.

Eelnõu § 12 sätestatakse riigiabi ja vähese tähtsusega abi regulatsioon.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga seotud Euroopa Liidu õigusakte ei ole.

4. Määruse mõjud

ICCS 2022. aastal valminud uuring toob välja, Eesti noorte kodanikuosaluse näitajad on ICCS riikide keskmisest madalamad, Eesti noorte interneti ja sotsiaalmeedia vahendatud osalusaktiivsus on võrreldes 2016. aastaga langenud, langenud on ka oodatav valimisaktiivsus: 65% õpilastest kavatseb tulevikus hääletada riigikogu valimistel ja kohalikel valimistel (ICCS 2016. aasta uuringus vastavalt 77% ja 80%). Eesti õpilased on kõrgeast teadmiste tasemest hoolimata vähese oodatava valimisaktiivsusega.

Taotlusvooru raames elluviidud tegevused tõstavad noorte, sh valimisealiste noorte teadlikkust valimistest ning ka valimistel osalemist käesoleval aastal, aga ka pikema perioodi vältel.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Taotlusvoor planeeritakse 2025. aastal avada I kvartalis ja toetused eraldada II kvartali alguses.

Määrusega kavandatud eesmärkide elluviimiseks 2025. aastal on 160 000 eurot.

Määruse rakendamisega tulusid ette näha ei ole.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Eelnõu koostamine

Eelnõu koostatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi sees.